

Asemasotaa Raudussa 1941-1944

Raudun takaisinvaltaus 1941

Talvisodan päättänyt rauhansopimus oli suomalaisille äärettömän raskas. Sitäkin raskaampi se oli niille karjalaisille, jotka olivat menettäneet kotinsa ja joutuneet pakolaisiksi omassa maassaan. Kaiken lisäksi voittaja painosti Suomea monin tavoin ja oli pelättävissä, että se hyökkää Suomeen uudelleen.

Kun sitten kesään 1941 mennessä olivat maailmanpolitiikan tuulet muuttuneet ja näytti siltä, että Suomella voisi olla tilaisuus saada luovutetut alueet takaisin, oli luonnollista, että tilaisuuteen tartuttiin. Suomi tempaistiin samalla suurvaltapolitiikan pyörteisiin ja alkoi kausi, jota on kutsuttu Jatkosodaksi. Se alkoi 25.6.1941.

Luovutettujen alueiden takaisinvaltaus aloitettiin ensin Laatokan pohjoispuolelta, mutta armeijan edettyä siellä ennalta suunnitellulle tasalle aloitettiin Karjalan Kannaksen takaisinvaltaus elokuun alussa 1941 usean divisioonan voimin.

Näistä divisioonista yksi oli 15. Divisioona. Sen komentajana oli eversti **Niilo Hersalo** (ent. Sigell, 1895-1979). Divisioonan miehistö oli koottu pääosin Satakunnasta, joskin noin kymmenesosa oli kotoisin menetetyn Karjalan alueelta. Miehistö oli pääosin reserviläisiä, kuten armeijan joukoissa yleensä. Ennen rintamalle lähtöä divisioonan miesvahvuus oli noin 16 000. Siihen kuuluivat Jalkaväkirykmentti 15 (JR 15), Jalkaväkirykmentti 36 (JR 36), Jalkaväkirykmentti 57 (JR 57), Kenttätykistörykmentti 12 (KTR 12), Kevyt osasto 16 (KevOs 16), Pioneeripataljoona 31 (PionP 31), Viestipataljoona 36 (VP 36) ja 265. Ilmatorjuntakonekiväärikomppania (265. ItKKK). Divisioona oli laajoihin operaatioihin pystyvä sota-toimiyhtymä, jollaisia Suomella oli 15 ja sodan lopulla lisäksi Panssaridivisioona.

Lähestyessään Rautua 15. Divisioona ylitti Vuoksen Oravaniemen ja Kiviniemen kohdalta, kun vihollisen oli todettu vetäytyneen täältä. Divisioonan Kevyt Osasto 16 jatkoi Kiviniemestä itään Riiskan suuntaan. Sieltä osasto 16 kääntyi etelään ja sai Palkealan kohdilla seurakseen Raudun kirkonkylän suunnalta tulleen, samaan divisioonaan kuuluvan Jalkaväkirykmentti 15:n. Täältä molemmat etenivät Huhdin kautta vanhaa rajaa kohti Sirkiänsaarelle, josta vihollinen työnnettiin yhteenoton jälkeen rajan taakse 2. syyskuuta.

Hieman etelämpänä 15. Divisioonan oikean sivustan yksiköt etenivät elokuun viimeisenä päivänä kaakkoon Maanselän ja Liippuan suunnissa. Vaikka vihollinen teki vastarintaa, otettiin myös Raudun kirkonkylän seudut haltuun seuraavana päivänä 1. syyskuuta. Pääosa neuvostojoukoista oli ehtinyt vetäytyä etelään.

Saarrostusuhkan alaiseksi joutuneen vihollisen lähdettyä vetäytymään myös Taipaleen kannakselta joen ylitti 15. Divisioonan Jalkaväkirykmentti 36. Se saavutti elokuun viimei-

sen päivän iltana Metsäpirtin kylämaaston ja vielä samana iltana sen 1. pataljoona eteni Korleelle.

Raudun alueen takaisinvaltaus tapahtui lopulta muutamassa päivässä syyskuun alkuun mennessä useista eri suunnista tapahtuneilla etenemisillä. Joukot eivät pysähtyneet ennen kuin tehtävä oli suoritettu. Vihollinen luopui alueesta ilman suuria taisteluita ilmeisesti siksi, ettei sillä ollut voimia pitää aluetta ja myös siksi, ettei Raudun seudulla ollut sille ratkaisevaa merkitystä sodankäynnin kannalta. Saarroksiin jääminenkin uhkasi.

Mainittakoon tässä, että Karjalan lukko Viipuri vallattiin takaisin elokuun 29. päivänä ja kaupungin valtausparaati oli 1. syyskuuta, mutta se on jo eri juttu.

Asemasodan aikana taistelutoiminta oli vähäistä

Armeijan saavutettua syksyllä 1941 strategisiksi katsotut rintamalinjat ylipäällikkö Mannerheim pysäytti etenemisen ja määräsi joukot puolustusryhmyykseen ja puolustusvalmiuden kohottamiseen saavutetuissa asemissa. Raudussa nämä asemat saavutettiin syyskuun alkupäivinä 1941.

Asemasodan rintamalinja Raudun tienoilla kulki siten, että Raudun lounaispuolella Suomen suuntaan työntyvä Inkerinmaan alue, ns. Lipolan mutka oli oikaistu ja tällä kohden rintama oli 10-20 km vanhaa rajaa kauempana Inkerinmaan alueella. Rintama kulki Inkerinmaan Lempaalanjärven puolivälistä kohti Sirkiänsaarta ja sieltä edelleen koilliseen Korleen eteläpuolitse ja Metsäpirtin kunnan kohdalla vanhan rajan tuntumassa Tappariin Laatokalle. Tällä kohtaa rajan takana oli suuri ja vesirämeinen Lumisuo. Rintamalinja muodostui tiedustelun ja taistelukosketusten perusteella niille kohdin, joissa vihollisella todettiin olevan jo ennen sotia rakennettu puolustuslinja. Myös poliittisesti katsottiin, ettei tätä linjaa ollut tarkoituksenmukaista ylittää.

Asemasodan alkupuolella kaikki Kannaksella olevat neljä divisioonaa alistettiin kenraaliluutnantti **Harald Öhqvistin** komentamalle Kannaksen Ryhmälle. Raudun seudun puolustuksesta vastasi Kannaksen Ryhmään kuuluva 15. divisioona komentajanaan edelleen Niilo Hersalo, kesällä 1942 kenraalimajuriksi ylennettynä. Divisioonan lohko ulottui Lempaalanjärven koillispuolelta Laatokan rantaan Metsäpirtissä. Lohko jaettiin Pekkalan, Sirkiän, Lumisuon ja Tapparin alalohkoiksi. Kuva 1.

Divisioonan esikunta eri yksiköineen sijaitsi Vehmaisissa ja Leinikylässä ainakin osin venäläisten välirauhan aikana pystyttämässä rakennuksissa. Esikunnan vahvuus oli noin 60, joista suurin osa oli upseereita.

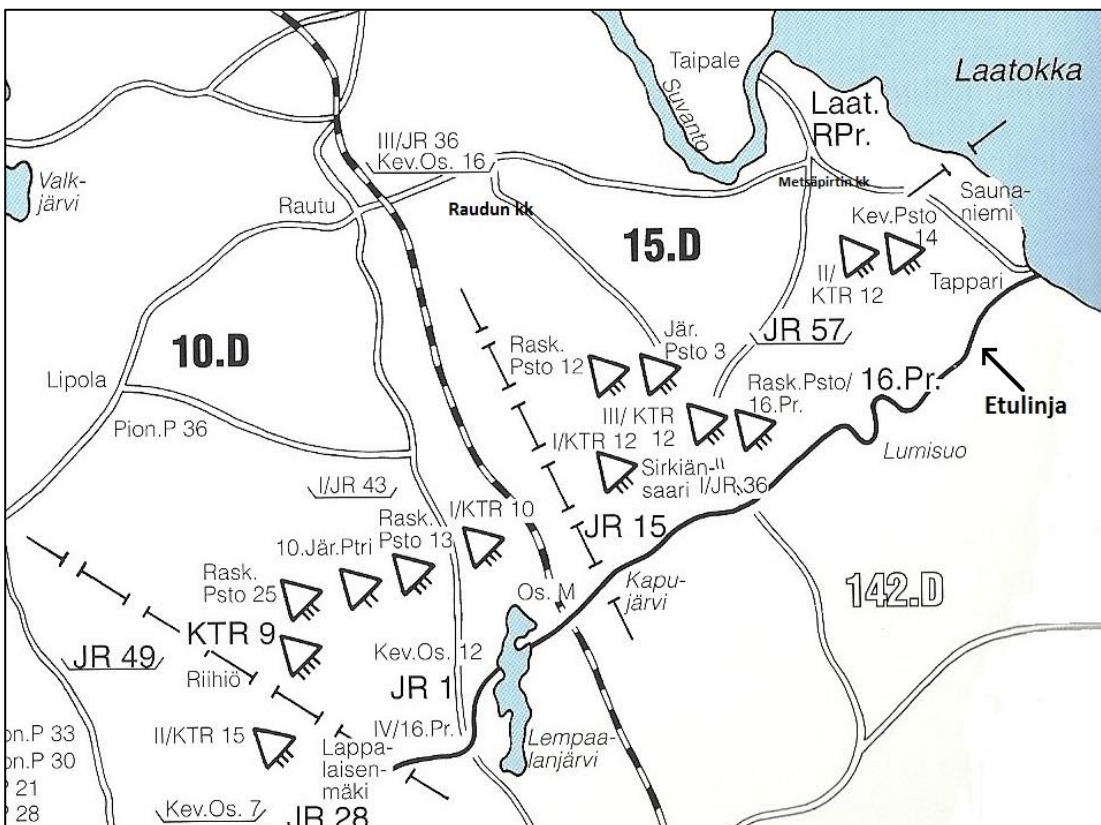
Sodan kestäessä joukko-osastoissa ja niiden sijoitteluissa tapahtui luonnollisesti muutoksia. Joukkojen määrät vähenivät mm. vanhimpien ikäluokkien kotiuttamisien vuoksi ja kokoonpanot elivät jatkuvasti, mutta niihin ei ole syytä kajota tässä enemmälti.

Taistelutoiminta asemasodan aikana oli Karjalan Kannaksella ja myös Raudussa verraten vähäistä. Vihollisen partiot liikkuivat linjojen läheisyydessä etenkin öisin. Pääasiassa käytiin partiokahakoita ja joskus torjuttiin laajamittaisiakin vanginsieppausyrityksiä. Näissä ammuttiin puolin ja toisin tykistö- ja kranaatinheitintulta. Muillakin hyökkäyksillä oli rajalli-

nen tavoite, esim. yksittäisen tukikohdan valtaaminen. Valmiustilaa pidettiin yllä ja pioneerijoukot kunnostivat ja valvoivat sotatoimille tärkeitä teitä.

Ehkä suurin paikallinen taistelu 15. Divisioonan alueella asemasodan aikana käytiin Lempaalanjärven koillisrannalla syksyllä 1941, jolloin suomalaiset valtasivat erään tärkeän kukkulan. Ensimmäisellä kertaa kohdetta ei saatu vallatuksi, mutta muutaman päivän kulluttua hyökkäys uusittiin vahvan tykistön tukemana, jolloin kukkula saatiin lopullisesti haltuun. Tappiot olivat 25, joista kaatuneina 9.

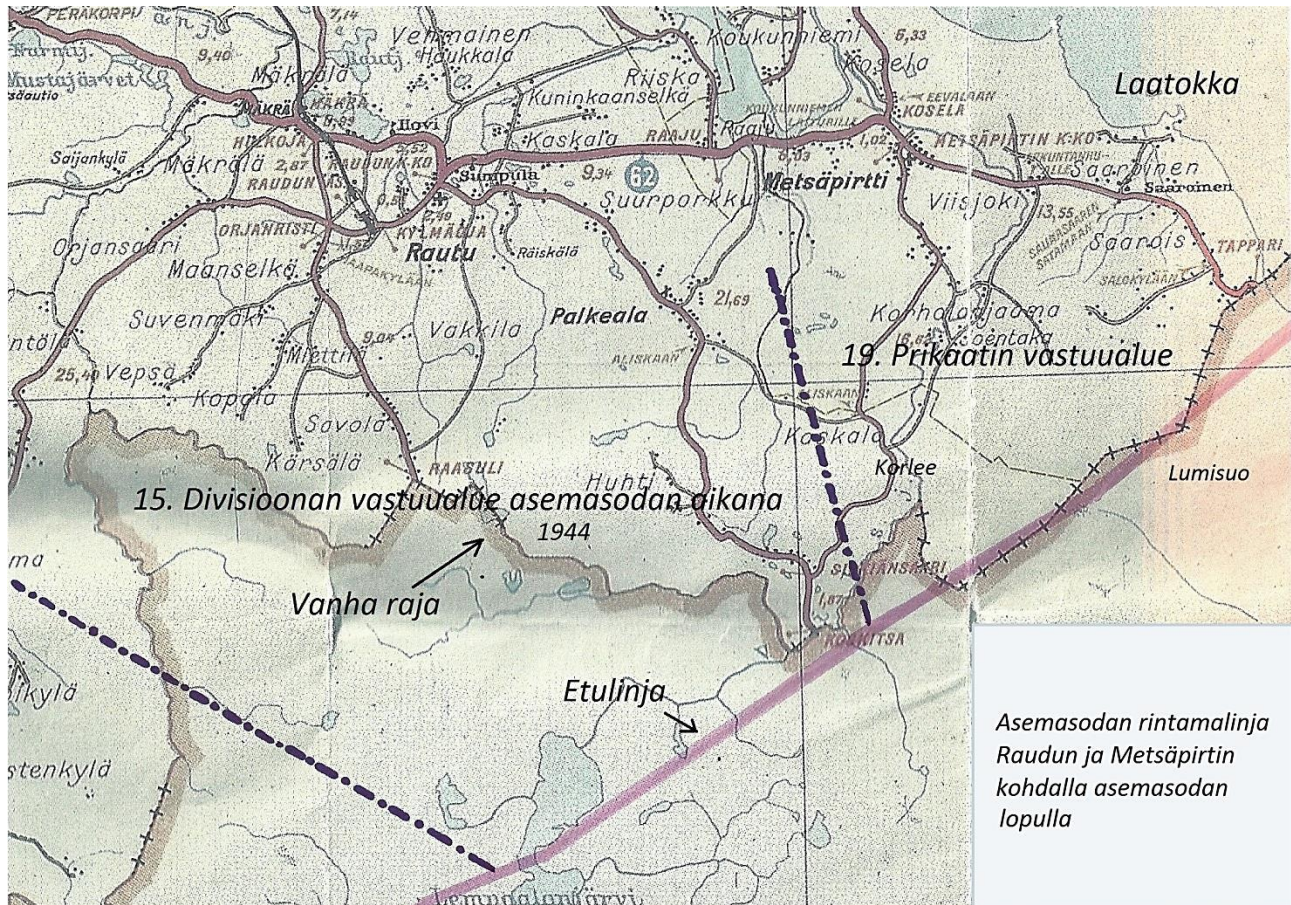
Asemasodan rauhallsuudesta johtuen ylipäällikkö, marsalkka Mannerheim saattoi varata sekä omaa että divisioonankomentajan aikaa vierailemalla seurueineen divisioonan vastualueella Taipaleen seudulla syksyllä 1942. Siellä marski sai vastaanottaa divisioonan miesten Taipaleenjoesta pyytämiä lohja. Kuten saamistaan lahjoista yleensä, marski kiitti tästäkin erikseen kirjeellä Hersaloa.

Kuva 1. 15. Divisioonan (15.D) vastuualue asemasodan alkupuolella. Kolmiomuotoiset taktiset merkit tarkoittavat tykistöpatteristoja.

Maaliskuussa 1944 Kannaksen joukkoja organisoitiin uudelleen. Kannaksen Ryhmä lakkautettiin ja divisioonat alistettiin jälleen suoraan Mikkelin päämajalle. Itäiselle Kannakselle muodostettiin III Armeijakunta komentajanaan Talvisodan sankari, kenraaliluutnantti **Hjalmar Siilasvuo**. Tämä Armeijakunta muodostui 15. Divisioonasta ja 19. Prikaatista ja niiden vastuulla oli karkeasti ottaen Raudun ja Metsäpirtin vastaisen rajan puolustaminen. 15. Divisioonan lohkoa siirrettiin hieman lännemmäksi siten, että lohko ulottui Lempaalanjärven länsipuolelta Lappalaisenmäeltä Sirkiänsaareen. 19. Prikaatin lohkona oli Sirkiänsaari-Laatokka, joka väli oli aikaisemmin kuulunut 15. Divisioonalle. Kuva 2.

Lisäksi oli reservijoukkoja taaempänä. Ryhmitystä tykistöineen, avustavine aselajeineen ja reserveineen ei voi sanoa noissa oloissa erityisen heikoksi jos ei vahvaksikaan. Riippuu siitä, mihin vertaa.

Kuva 2. Vanhaan maantiekarttaan piirretty 15. Divisioonan rintamavastuualue asemasodan lopulla. Oikealla lähinnä Metsäpirtin alueella rintamavastuussa oli 19. Prikaati.

Hersalo divisioonankomentajana

Hersalo oli ennen sotaa toiminut eri tehtävissä suojeluskuntajärjestössä, viimeksi Suojeluskuntain yliesikunnassa 1928-1939. Hän piti yhteyksiä suojeluskunta- ja lottajärjestöihin vielä Raudussa ollessaan. Hän saattoi pitää yllään suojeluskuntatyypistä asetakkia solmioineen ja hihansuuarvomerkkeineen.

Hersalo ei kuulunut niihin komentajiin, jotka jäivät passiivisina odottamaan sodan loppuuta. Hän ymmärsi, että toimetttömyys ja näköalattomuus joukkojen keskuudessa johtaa velttouteen, osaamattomuuteen ja kurittomuuteen. Tällainen joukko olisi tuhoon tuomittu taistelujen jälleen alkaessa.

Hän oli jo rauhan vuosina erikoistunut armeijan koulutuskysymyksiin ja kirjoittanut niistä paljon. Se näkyi hänen toiminnassaan. Hän vaati paljon alaisiltaan upseereilta. ”Millainen johtaja, sellainen joukko” kuuluu olleen hänen yksi tunnuslauseistaan. Selväksi kävi myös se, että hän vaati paljon miehistöltäkin.

Hersalo vaati joukkojensa taistelukunnon kaikenpuolista kohottamista. Samalla hän kiinnitti huomiota joukkojen mielialan ylläpitoon. Hän määräsi jo muutaman kuukauden kuluttua pidettäväksi divisioonansa rykmentin- ja pataljoonankomentajien neuvottelupäivät, jotka johtivat koko divisioonaa koskeviin valmiuskoulutus- ja kenttävarusteluohjelmiin.

Etulinjassa asemat oli kaivettava paremmin ja ampuma-alaa oli oltava riittävästi. Asemien miehitystä ja vaihtoa tuli harjoitella. Aseiden käsittelyn tuli olla nopeaa. Aselajien yhteistoiminnan tuli olla saumatonta. Fyysistä kuntoa pidettiin yllä erilaisilla urheilukilpailuilla.

Divisioonaa ei voinut välttyä kurinpito-ongelmiltakaan. Epätietoisuus tulevasta, pitkästyttäväksi koettu palvelu ja harjoittelu eivät luoneet parhaita olosuhteita kaikkien mielestä. Divisioonan komentaja teki parhaansa määräysten noudattamiseksi, sillä näennäisestä hiljaiselosta huolimatta oli aina uhkana, että vihollinen suorittaa yllätyshyökkäyksen. Määräyksistä piittaamattomuus ja huolimaton liikkuminen asemien läheisyydessä johti jatkuviin tappioihin vihollisen tarkka-ampujien, miinaanmenojen, vahingonlaukausten tai muiden huolimattomuuksien takia. Tällaiseen ei ollut varaa.

Hersalo suoritti jatkuvasti tarkastuksia asemissa ja vaati tiukasti puutteiden korjaamista ja sotilaallista käytöstä. Ilmeisesti hän ei ollut kaikkien alaistensa keskuudessa kovin pidetty juuri edellä todetuista syistä, mutta hän pyrki kaikesta huolimatta noudattamaan tunnettua periaatetta ”hiki säästää verta”. Se oli vanha totuus, jonka paikkansa pitävyys nähtiin myöhemmin, kun venäläisten suurhyökkäys alkoi kesällä 1944.

Hersalo oli huonokuuloinen, mutta hän ei millään tavalla salaillut sitä. Niitä, jotka hänen huonokuuloisuuttaan eivät tienneet, hän kehotti puhumaan kuuluvalla äänellä. Hänellä oli myös usein tapana pitää kämmentään korvanlehden takana paremmin kuullakseen. Hän koki myös henkilökohtaisen menetyksen v. 1943, jolloin hänen poikansa luutnantti **Mauri Hersalo** kuoli Viipurissa väkivallan uhrina.

Kuva 3. 15. Divisionan upseeristoa jatkosodan alussa Simpeleellä. Eturivissä eversti **Niilo Hersalo** toinen oikealta. Kuvassa hänen oikealla puolellaan majuri **Usko Sakari Hahti**, merkittävä upseeri Mikkelin päämajan operatiivisella osastolla myöhemmin. SA-kuva.

Sotilaat valvoivat myös siviilihallintoa

Takaisinvallattujen alueiden siviilihallintoa ryhdyttiin järjestämään välittömästi jo siksikin, että siviiliväestöä alkoi pyrkiä entisille asuinalueilleen. Se ei voinut tapahtua noissa oloissa ilman armeijan valvontaa ja tukea. Päämajan sotilashallinto-osaston perustamiskäskyssä määrättiin sotilashallinnon tehtäväksi sotilaalliset näkökohdat huomioon ottaen järjestää takaisin vallatun alueen hallinto, palauttaa alueelle entinen järjestys, palauttaa väestö alueelle sekä järjestää alueen talous silmällä pitäen erityisesti maataloutta ja kansanhuoltoa.

Aluehallintoa varten luotiin sotilashallintopiirit. Näiden päälliköt olivat aluksi alistettuina armeijakunnan esikunnalle ja myöhemmin valtakunnalliselle sotilashallintokomentajalle luokun ottamatta sotatoimialueita, jotka säilyivät armeijakunnan valvonnassa.

Paikallishallinnosta sotilashallintoalueella vastasivat kunnanesikunnat. Niihin nimettiin sellaisia henkilöitä, jotka olivat jo ennen sotaa olleet kunnan luottamustoimissa tai alueen tärkeimpinä virkamiehinä. Kunnanesikunnat olivat siviiliviranomaisia, mutta toimivat sotilasviranomaisen valvonnassa. Kunnanesikunta vastasi lähinnä nykyistä kunnanhallitusta, mutta sitä ei oltu valittu rauhanajan tapaan poliittisten voimasuhteiden mukaisesti ja sillä oli huomattavan laajat toimivaltuudet poikkeusoloista johtuen. Asemasodan jatkuessa kunnanhallintoa kehitettiin enemmän rauhanaikaa vastaavaksi.

Noin kolmasosa Raudun väestöstä sai muuttoluvan takaisin Rautuun. Halukkaita oli paljon enemmän. Kun vain noin 15 prosenttia rakennuksista oli säilynyt edes jollakin tavalla, oli asuntokurjuus selviö. Ensimmäiseksi piti kuitenkin saada pellot kasvamaan ja vasta sitten voitiin kiinnittää huomiota asumukseen. Tässä tulivat sotilaatkin apuun pystyttäen useita

asevelitaloja heikossa tilanteessa oleville. Muutamat kauppaliikkeet aloittivat toimintansa. Usko paremmasta tulevaisuudesta antoi voimaa. Siviilien ja sotilaiden väliset suhteet olivat hyvät.

Kilpasillan lentokenttä

Raudussa toimi Jatkosodan aikana myös ilmavoimien lentokenttä. Kentän olivat perustaneet venäläiset välirauhan aikana. Kannaksen tultua jälleen suomalaisille se kunnostettiin Suomen ilmavoimien käyttöön. Tarkkaa tietoa ei ole siitä, missä valmiusasteessa kenttä oli joutuessaan suomalaisille. Suomalaisetkin pitivät kenttää tilapäisluontoisena, vaikka se toimi aina kesään 1944 saakka.

Kenttä sijaitsi kunnan pohjoisosassa Kiipasillan kankaalla itään Vehmaisista ja pohjoiskoilliseen Kuninkaanselästä, lähellä Sakkolan rajaa eikä kaukana Vuoksen Suvannosta. Kentän eteläpuolella kulki Vehmais-Haukkalasta Sakkolan Riiskaan johtava tie. Kentästä ei levitetty virallisesti tietoa, koska sotilaslentokenttien olemassa olo ja sieltä tapahtuva lento-toiminta pyrittiin pitämään niin salaisena kuin suinkin. Vaikka tukikohtaa vastaan ei hyökätty, ei ole epäilyä siitä, etteivätkö venäläiset olisi sen olemassaolosta tiedäneet.

Kentästä on oma artikkeli toisaalla.

Lähtö Raudusta

Asemasota loppui, kun venäläiset aloittivat jo pidemmän aikaa ounastellun suurhyökkäyksensä 9.6.1944 Valkeasaaren suunnalla. Seuraavan päivän puoliväliin mennessä he saivat laajan murtuman suomalaisten aseisiin. Kun havaittiin, ettei vastahyökkäyksellä ole onnistumisen mahdollisuutta, Länsi-Kannaksen joukoille annettiin 10. kesäkuuta käsky vetäytyä taaempaan Vammelsuu-Taipale (VT) -linjaan. Se murtui Länsi-Kannaksella Kuuterselässä jo 14. kesäkuuta. VT -linja kulki Raudussa lounaasta koilliseen Vepsan-Liippuan-Porkun-Raajun tasalla. Raudussa sen varustelu oli heikko eikä vahva muuallakaan.

Raudun ja Metsäpirtin alueen tilanne säilyi suhteellisen rauhallisena pari päivää suurhyökkäyksen alettua. Vihollinen ampui tykistöllään häirintää ja teki harhautushyökkäyksiä. Ylipäällikkö käski aluksi III Armeijakunnan pitää asemansa. Sen läntisenä naapurina oleva IV Armeijakunta vetäytyi kuitenkin nopeasti ja III Armeijakunnan oikeaan sivustaan Lempäänjärven kohdille jäi varmistamaton alue. Tähän heikkoon kohtaan vihollinen yritti iskeä. III Armeijakunnan vetäytyminen päälinjasta VT -linjaan aloitettiin yöllä 14.-15.6.1941.

Tapahtumat etenivät hyvin nopeasti ja tarvittiin radikaaleja otteita. Ylipäällikkö Mannerheim määräsi 14. kesäkuuta Kannaksen kaikkien joukkojen komentajaksi kenraaliluutnantti **Karl Lennart Oeschin** ja oikeutti seuraavana päivänä Kannaksen joukot siirtymään sitkeitä viivytystaisteluita käyden Vuoksen pohjoisrantaan noudattelevaan Viipuri-Kuparsaari-Taipale (VKT) asemaan, jonne keskitettiin lisää puolustusjoukkoja muilta rintamilta.

Tilanne huononi nopeasti ja 16. kesäkuuta klo 21.00 Kannaksen joukkojen komentaja Oesch antoi ylipäällikön oikeutuksen nojalla käskyn aloittaa vetäytyminen heti VKT-linjaan. Vielä samana iltana 15. Divisioonan komentaja Hersalo määräsi divisioonansa vetäytymään siten, että vihollista tuli viivyttaa kahdessa asemassa. Toinen näistä oli Orjansaari-Kuolemanlaakso-Kirkonkylä-Haukkala-Riiska ja toinen asema oikealta sivultaan hieman taaempana linjalla Saijankylä-Mäkrä-Leinikylänjärvi-Haukkala-Riiska.

Käskyt menivät läpi heti eikä asioita jääty vatvomaan siviilimaailman tapaan. Myös tuhannet miehet ja kalusto saatiin liikkeelle välittömästi.

Vetäytyminen aloitettiin siten, että 15. Divisioonan Jalkaväkirykmentti 57 vetäytyi Raasulin-Maaselän kautta ja Jalkaväkirykmentti 15 Huhdin-Pitkäjärven ja Palkealan kautta jälkijoukkojen jäädessä viivytämään vihollista. Venäläiset seurasivat tiiviisti suomalaisten kintereillä pyrkien saarrostaamaan. Viivytysjoukot aiheuttivat viholliselle tappioita Huhdin ja Aliskan maastoissa. Palkealassa se pysäytettiin joksikin aikaa. Metsäpirtin kautta vetäytyvä 19. Prikaati kävi viivytystaisteluja Raudun alueella Sirkiänsaarella ja Korleella ennen siirtymistään Taipaleenjoen yli. VT-linjasta enempää kuin tilapäisistä viivytysasemista ei haluttu pitää kiinni millä hinnalla tahansa, vaan sodanjohto halusi saada joukot taistelukykyisinä VTK-linjaan.

Taistelut Raudusta olivat ohi 18. kesäkuuta 1944. Se menetettiin viholliselle yhtä nopeasti kuin mitä se oli vajaa kolme vuotta aikaisemmin vallattu takaisin. Viimeiset taistelut käytiin tuon päivän aamuna Leinikylän järven maastossa, josta siellä olleet joukot siirtyivät Kiviniemen kautta edellä mainittuun VKT-linjaan. Siinä linjassa käytiin sitten koko sodan ratkaisevat torjuntataistelut, mutta se ei kuulu enää Raudun alueen asemasotaan. Raudussa ei käyty suurisuuntaisia taisteluita verrattuna Kannaksen painopistealueen seutuihin. Raudun kohtalo ratkesi paljolti Länsi-Kannaksen tapahtumien seurauksena niin sodan alussa kuin lopussakin.

Muutamia suomalaisia kaukopartioita liikkui Raudussa vielä ennen sodan loppua, mutta sekin on jo eri juttu.

Käytettyä lähdeaineistoa:

Jarkko Kemppi: Kenraali ja sotataidon kehittäjä N.V.Hersalo. Docendo 2013.

Rautu ja rautulaiset, Toim. Eros Jäske, Raudun pitäjäseura ry 1991.

Jatkosodan historia, osat 2, 4, 5 ja 6. Sotatieteen laitos 1992-1994.

Risto Pajari: Jatkosota ilmassa. WSOY 1982.

Kalevi Keskinen, Kari Stenman, Klaus Niska: Suomen Ilmavoimien historia 8, Fiat G.50. Tietoteos 1977.

Carl-Erik Bruun: Hävittäjälentolaivue 26. Omakustanne 1991.